

РОЛЬ ЗАГАДОК У РОЗВИТКУ УЯВИ ТА МИСЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

THE ROLE OF RIDDLES IN THE DEVELOPMENT OF IMAGINATION AND THINKING OF CHILDREN OF PRESCHOOL AGE

У статті досліджено доцільність використання загадок для розвитку уяви та мислення дітей старшого дошкільного віку.

Обґрунтовано тезу про те, що розумова діяльність дитини проявляється у різних формах. Особливими її формами є пізнавальна активність, допитливість та творчий дослідницький пошук. Успішним у розвитку розумової діяльності може бути застосування загадок як проблемних завдань. Важливо зробити двигуном розумової діяльності загадки, які спрямовують дітей на пізнання навколишнього світу. Зокрема висвітлені дослідження науковців з даного питання.

Аналіз психолого-педагогічної літератури з досліджуваної теми дозволяє зробити висновки:

- розумова діяльність дошкільнят проявляється у творчому дослідницькому пошуку;
- успішними для розвитку розумової діяльності можуть стати загадки, які представляють для дитини своєрідне проблемне завдання;
- показником розумової діяльності є рівень оволодіння дітьми такими розумовими операціями як аналіз, синтез, особливо порівняння, класифікація. Виділені різні способи побудови логічних завдань у загадках. Зокрема висвітлено, що загадка має велике значення у розвитку та становленні особистості дитини. Чим легше дитина відгадує, тим вищий її інтелект, так як при цьому необхідно розвиток всіх психічних процесів: уяви, мислення, пам'яті, узагальнення, сприйняття (форми, величини), розвиток слуху. Також загадки є діагностичним засобом для вихователів: дозволяє виявити ступінь спостережливості, кмітливості, розумового розвитку, а також рівень творчого мислення дитини.

У формуванні мислення та уяви дітей старшого дошкільного віку велика роль відводиться загадкам. Загадки покликані розвивати мислення дітей, привчати їх аналізувати предмети та явища з різних галузей навколишньої дійсності, зіставляти їх властивості та якості; причому наявність великої кількості загадок про один і той самий предмет дозволяло давати цьому предмету всебічну характеристику.

Постійні заняття з розвитку в дітей дошкільного віку навички доказової мови при поясненні загадок, розвивають вміння оперувати великою різноманітністю цікавих аргументів для кращого обґрунтування відгадки. Уміння доводити – це вміння правильно, логічно мислити, правильно висловлювати свою думку, висловлюючи її у точній словесній формі. Тому, одним із засобів, всебічного розвитку, формування його словесно – логічного мислення, уяви в дітей старшого дошкільного віку вважатимуться загадки.

Ключові слова: *заклад дошкільної освіти, уява, мислення, загадки, старший дошкільний вік.*

The article has examined the expediency of using riddles for the development of imagination and thinking of older preschoolers.

The authors have substantiated the thesis that a child's mental activity manifests itself in different forms. Its special forms are cognitive activity, curiosity and creative research. The usage of riddles as problem tasks can be successful in the development of mental activity. It is important to make riddles the engine of mental activity, which guide children to learn about the world around them. In particular, the research of scientists on this issue has been highlighted.

The analysis of psychological and pedagogical literature on the topic under research allows us to draw the following conclusions:

- mental activity of preschoolers is manifested in creative research;
- riddles that represent a kind of problematic task for the child can be successful for the development of mental activity;
- an indicator of mental activity is the level of children's mastery of such mental operations as analysis, synthesis, especially comparison, classification.

Various methods of constructing logical tasks in riddles have been highlighted. In particular, it has been highlighted that a riddle is one of great importance in the development and formation of a child's personality. The easier it is for a child to guess, the higher his intelligence, as this requires the development of all mental processes: imagination, thinking, memory, generalization, perception (forms, sizes), hearing development. Riddles are also a diagnostic tool for educators: it allows to reveal the degree of observation, cleverness, mental development, as well as the level of creative thinking of the child.

Riddles play an important role in the formation of thinking and imagination of older preschool children. Riddles are designed to develop children's thinking, teach them to analyze objects and phenomena from various fields of the surrounding reality, compare their properties and qualities; moreover, the presence of a large number of riddles about one and the same subject made it possible to give this subject a comprehensive description.

Regular classes on the development of proof language skills in preschoolers when explaining riddles develop the ability to operate with a wide variety of interesting arguments for better substantiation of a guess. The ability to prove is the ability to think correctly and logically, to express one's opinion correctly, expressing it in a precise verbal form. Therefore, riddles will be considered one of the means of comprehensive development, formation of his verbal and logical thinking, imagination in children of older preschool age.

Key words: *preschool educational institution, imagination, thinking, riddles, older preschool age.*

УДК 373.2.011.3-053.4:796.012.2/3
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/53.1.38>

Черепаня Н.І.,

канд. пед. наук, доцент,
завідувачка кафедри дошкільної
та спеціальної освіти
Мукачівського державного університету

Русин Н.М.,

ст. викладач кафедри дошкільної
та спеціальної освіти
Мукачівського державного університету

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. У суспільстві, за умов його динамічного розвитку, завжди підвищуються вимоги до самостійних, ініціативних, творчих людей. Тим часом психологи, педагоги та соціологи різних країн украй стурбовані зниженням рівня інтелектуального розвитку дітей. Відзначається зростання поінформованості сучасних дітей, але їхня здатність до самостійного мислення, уяви падає.

У зв'язку з цим є актуальним вивчення педагогічних засобів, що сприяють підвищенню якості розумової діяльності дітей вже на щаблі дошкільного віку. Саме тому однією із складових частин готовності до школи дослідники виділяють інтелектуальну готовність, яка включає досить високий рівень пізнавальної діяльності та розумових операцій. Не випадково у всіх нормативних документах велика увага звертається на розвиток мислення дітей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дитині зараз необхідно не так багато знати, скільки послідовно і доказово мислити, проявляти розумову напругу. Проблема пізнавальної діяльності завжди привертала увагу філософів, психологів та педагогів (Л. С. Виготський, А. Н. Леонтьєв, С. Л. Рубінштейн, В. В. Давидов, Г.С. Виготський, Г.Н. Леонтьєв. І. Щукіна та ін.). Проблемами вивчення розумового розвитку дітей дошкільного віку займалися А. Н. Леонтьєв, А. Маклаков, М.М. Зіновкіна, Л.Ф.

Сучасні науковці – А. Богуш, В. Кононенко, Н. Лисенко, М. Стельмахович розглядали питання щодо використання фольклору під час навчання дітей рідної мови. А. Богуш і Н. Лисенко у період сенситивного розвитку рекомендують пропонувати дітям найкращі зразки народної мудрості – малі фольклорні жанри, серед яких виокремлюють загадки. Дослідники визначають загадку як визначний фактор, який забезпечує умови для формування звукової культури мови, мислення, уяви.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сучасна дитина у старшому дошкільному віці має унікальні можливості. Для того, щоб вони перетворилися на особистісні властивості, потрібен цілеспрямований педагогічний процес, який виховує, навчає, формує, розвиває. У мисленні дитини домінує емоційно-образний компонент, тому необхідно розвивати у неї «інтелектуальні емоції». Пізнавальний інтерес найчастіше поєднується із загальною допитливістю та свідчить про розвиток активності та багатство інтелектуальних емоцій.

Для активізації мисленнєвої діяльності дитини, в аспекті розвитку пізнавальних здібностей необхідна активізація різних видів діяльності у відповідному напрямку з опорою на провідну діяльність

та творчість дитини, з оптимальним використанням різних методів.

Розумова діяльність дитини проявляється у різних формах. Особливими її формами є пізнавальна активність, допитливість та творчий дослідницький пошук. Успішним у розвитку розумової діяльності може бути застосування загадок як проблемних завдань. Важливо зробити двигуном розумової діяльності загадки, які спрямовують дітей на пізнання навколишнього світу.

Мета статті. Визначення ролі загадок у розвитку уяви та мислення дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Загадка відіграє велику роль у розвитку та становленні особистості дитини. Чим легше дитина її відгадує, тим вищий її інтелект, тому що при цьому необхідний розвиток усіх психічних процесів: уяви, мислення, пам'яті, узагальнення, сприйняття (форми, величини), розвиток слуху. Також загадки є діагностичним засобом для вихователів: дозволяють виявити ступінь спостережливості, кмітливості, розумового розвитку, а також рівень творчого мислення дитини.

Головні ознаки загадки:

- за змістом загадка є хитромудрим описом, який треба розшифрувати;
- опис нерідко оформлений у вигляді запитальної пропозиції;
- як правило, опис лаконічний;
- загадці часто властивий ритм.

Враховуючи ці ознаки, загадку можна визначити, як короткий опис предмета чи явища, часто у поетичній формі, що містить у собі хитромудре завдання у вигляді явного (прямого) або передбачуваного (прихованого) питання. Загадки, будучи різноманітні за тематикою та змістом, єдині за своєю сутністю, за проявом своєї головної особливості.

Головна особливість загадки полягає в тому, що ця мініатюра є логічним завданням. Відгадати загадку – значить знайти розв'язання задачі, відповіді на запитання, тобто зробити досить складну розумову операцію.

Предмет, про який йдеться у загадці, прихований, зашифрований різними способами. Від способу шифру залежить тип логічного завдання, його складність, а отже, і характер розумової операції[3,с.72].

Науковцями були виділені різні способи побудови логічних завдань у загадках.

Перший спосіб – загадка, побудована на перерахуванні ознак предмета, явища. Серед них можуть бути величина, колір, форма, смак, звучання, рух, матеріал, призначення та ін. За вказаними ознаками потрібно знайти відгадку.

Наприклад:

Довге вухо, грудочка пуху,

Стрибає вправно, любить морквину

Тут перераховані чотири ознаки, властиві кролику; ознаки зовнішнього вигляду та дії тварини. Рішення логічних завдань подібного типу ґрунтуються на аналізі (виділенні всіх ознак) та синтезі (об'єднанні в ціле). Достатня кількість ознак та їх конкретність дозволяють повніше проводити розумові операції та успішніше вирішувати логічне завдання.

Другий спосіб – загадки, в яких характеристика дається коротко, з одної-двох сторін. Відгадуючий повинен за двома, або навіть за однією ознакою відновити цілісний образ предмета.

Наприклад:

Рук немає, а будувати вміє (пташка).

Завжди в роті, а не проковтнеш (мова).

Щоб розв'язати подібне завдання, той, хто відгадує, повинен бути добре знайомий з цією єдиною ознакою, вміти виділити її, зв'язати по асоціації з іншими, не названими в загадці.

Третій спосіб – загадки, побудовані з урахуванням негативного порівняння.

Наприклад:

Сірий, та не вовк,

Довговухий, та не заєць,

З копитами, та не кінь (осел).

Відгадування таких загадок є доказом протилежного: дитина повинна по черзі зіставляти різні та водночас у чомусь подібні предмети, виділяти подібні ознаки, групувати їх по-новому, у новому поєднанні і шляхом виключення можливих, але помилкових відповідей, при накопиченні нових ознак знаходити відгадку. Такий аналіз розвиває здатність логічно мислити та розмірковувати у необхідній послідовності.

Четвертий метод-метафоричні загадки. Розгадування є розшифровуванням метафор.

Наприклад:

Червоні чобітки в земельці лежать (буряк) [2, с.479].

Проникаючи у прихований зміст метафори, дошкільник повинен зіставити, порівняти предмети чи явища з різних, часто дуже далеких областей, побачити подібності, виділити їх, віднести до однієї смислової категорії і на основі цього визначити, вирішити логічне завдання. Розгадування таких загадок розвиває абстрактне мислення, такі загадки вчать дитину образності, несподіванки зіставлення, нестандартності мислення

Отже, в основі різних загадок лежать різні логічні механізми. Ними визначаються типи логічних завдань та характер розумових операцій при відгадуванні. З цього можна дійти висновку, що відгадування загадки пов'язані з оволодінням операціями мислення.

І.І. Карабаєва довела, що вже в дошкільному віці діти опановують всі операції мислення в найпростішій формі. Без спеціального навчання розумових операцій дитина здійснює їх стихійно (не

усвідомлює, як вона це робить), або якщо усвідомлює, як робить, то може не зрозуміти сутності операції, не знає правил застосування [4, с.29].

Між операціями мислення є діалектична єдність, але, провідними є аналіз та синтез.

Найвищим рівнем творчого мислення є теоретичне мислення, яке передбачає, що в людини розвинене конкретне і абстрактне, і логічне та інші види мислення.

Загадка займає особливе місце у роботі з розвитку мислення дітей. Розгадування загадок для дитини є своєрідною гімнастикою, що мобілізує розумові сили. Щоб відгадати загадку, потрібно уважно спостерігати життя, пригадувати бачене, порівнювати, зіставляти явища, подумки їх розчленувати, виділяючи щоразу потрібні сторони, об'єднувати, синтезувати знайдене.

Успіх вирішення розумової задачі, укладеної в загадці, залежить від того, які сторони предметів та явищ і з якою повнотою у ній відображені. Завдяки цьому вона особливо приваблива. І побудова загадки, і її лексика стимулюють увагу дитини, викликають інтерес до завдання. Дітям подобається відгадувати загадки. Це розумове змагання, в свою чергу, розвиває винахідливість, кмітливість, швидкість реакції, розвиває розумову активність. Відгадування загадок відточує і дисциплінує розум, привчає дітей до чіткої логіки, до міркування, доказу, розвиває здатність до аналізу, формує вміння самостійно робити висновки.

Загадки сповнені пізнавального сенсу. Загадка ставить перед дитиною питання:

- Що звідки?
- Що з чого робиться?
- Що чого слугує?

Вона ставить перед дитиною предмет то однією, то іншою гранню, то зосереджує увагу на зовнішньому вигляді, то свідчить про сутність предмета, на його призначення. Кожна група загадок містить широке коло відомостей про навколишній світ. Все, що раніше було для дитини предметом знайомства та стороннього спостереження, що становило простір її життя, тепер предмет загадування. Граючись в загадки, дитина ніби складає іспит на кмітливість. Чи добре вона знайома з навколишнім світом? Чи знає вона ознаки, якості, властивості предметів та явищ. Таким чином, спостереження та вивчення життєвих явищ у складних та різноманітних зв'язках є базою для логічно правильного міркування та висновків.

Для ефективності використання загадок необхідне складання картотеки по темам «тварини», «транспорт», «професії», «їжа» тощо. У старшому дошкільному віці загадки більш зрозумілі для розуміння, тому необхідно враховувати психологічні особливості та кругозір дітей, поступово розширюючи активний словник за допомогою загадок [5, с.106].

Л. Журавльова зазначила, що навчати дошкільнят складати загадки треба з виховання у них вміння спостерігати, сприймати предмети та явища з різних сторін. Слід навчити спочатку дітей бачити світ у різноманітних зв'язках та залежностях, у фарбах, звуках, русі та зміні. Усе це дає прекрасну основу у тому, щоб процес придумування загадок відбувався легко і природно [3, с. 75].

У сучасному дитячому садку загадки використовуються як дидактичний, захоплюючий засіб у навчанні дітей та організації їхнього дозвілля. Відгадування загадок активізує словник дітей, закріплює вміння виділяти суттєві ознаки предметів. Загадки розвивають допитливість у дітей, інтерес до рідної мови. Вони вчать дитину уважно вдумуватись у кожне слово, порівнювати його з іншими словами, знаходити в них схожість та відмінність. Відповіді на багато загадок здаються смішними та несподіваними, а отже, розвивають почуття гумору дитини, привчають її мислити творчо та нестандартно.

Для самого процесу навчання це і є той опорний пункт, на якому зосереджується увага, навколо якої формується повне уявлення про предмет або явище, що вивчається. Доцільно загадувати дітям загадки у відповідній ситуації. Загадку можна використовувати на прогулянці, в іграх, побуті, праці. Вона змушує дитину думати, розвиває спостережливість, прагнення до роздумів та пізнання навколишньої дійсності. Сама форма, загадки привертає увагу дітей та робить навчання цікавим, ненав'язливим. Загадка: – це не тільки гра, а й вправа у міркуванні, в умінні доводити. Але за змістом та структурою загадки дозволяють розвивати логічне мислення дітей, формувати у них навички сприйняття та використання мови.

Таким чином, загадка – це не лише гра, а й засіб виховання, навчання, розвитку дітей, вправа на міркування та вміння доводити.

Корекційно-розвиваючі можливості загадки різноманітні. Найважливіші з них:

- виховання винахідливості, кмітливості, швидкості реакції;
- стимуляція розумової активності;
- розвиток мислення, мови, пам'яті, уваги, уяви;
- розширення запасу знань та уявлень про навколишній світ;
- розвиток сенсорної сфери.

Розглянемо види загадок.

Прямі загадки, у яких з допомогою алегорій, прямих і непрямих характеристик описується загаданий предмет чи явище. Можуть бути як розмовної, і віршованої форми.

Загадки-римування. Відгадувати їх незрівнянно легше, адже потрібне слово так і проситься на язичок. Але користь таких словесних ігор величезна. Вони сприяють розвитку інтелекту дитини,

пробуджують її фантазію та уяву, а головне, допомагають отримати перші уявлення про риму.

Загадки-обманки теж римуються, але в цьому весь фокус. Відгадку треба підбирати не в риму, а за змістом. Якщо ж говорити останнє слівце в риму – вийде смішне, нісенітниця. Подібні загадки вчать дітей думати і бути уважним, не піддаватися обману. А ще розвивають почуття гумору.

Загадки на образне мислення зазвичай вирішуються, якщо розглядати питання не буквально, а образно чи широко. Включати в площину вирішення фактори, які можуть матися на увазі через двозначне трактування питання або слів, які в ньому використовуються.

Математичні загадки вирішуються за допомогою підрахунків, але часто мають на увазі використання і образного, і логічного мислення. А іноді це чиста математика, але обрамлена в образну народну мову.

Складати свої власні загадки – це не менш цікаво та корисно, ніж їх відгадувати. Така творча робота вчить дитину говорити яскраво, коротко і образно, допомагає знайти схожість між несхожими речами, побачити знайомий предмет чи явище з нового, незвичайного боку.

Складати загадки з дітьми можна буквально про все. Почати можна на звичайнісінькій прогулянці: «Маленький, сіренький, по гілочках стрибає і цвірінькає». Звісно, це горобець. Подібні описові загадки цілком під силу складати дітям, починаючи з трирічного віку. На початку їм не вдається правильно сформулювати питання: «У зайчика короткий хвостик та довгі вухка. Хто це?». Потрібно показати дитині, як важливо виділити якусь характерну особливість тієї тварини, про яку складаєте загадку [2, с. 196].

З старшими дітьми можна складати загадки-порівняння: круглий, як куля, зелений як трава, солодкий, як цукор (кавун). Для цього потрібно спочатку виділити якісь основні ознаки предмета, про який складається загадка, а потім подумати, з чим їх можна порівняти. Ось типова дитяча загадка з урахуванням негативного порівняння: з вусами, а чи не дядько, смугастий, а чи не тигр, живе у будинку, а чи не собака. Зрозуміло, що то кішка. Можна попросити дитину придумати загадку, наприклад, про парасольку, попросити малюка виділити її основне призначення, для чого вона потрібна. Сховатися від дощу! А на що схожа парасолька? На купол, на дах на ніжці, грибок. А якого вона кольору? Яскрава, різнокольорова, розписна. Ось і готова загадка: розписний купол від дощу сховав нас з тобою. Не можна сміятися над дитиною в цей момент і критикувати її загадки, хоч би якими дурними і безглуздими здавалися. Це величезна робота її розуму, це пошук потрібних слів, це щирість і безпосередність. Тому дитину потрібно хвалити.

А примітивність дитячих загадок походить, найчастіше, від нестачі життєвого досвіду, від убогості знань про себе та навколишній світ. Чим більше збільшується життєвий досвід дитини, тим цікавішими стають її загадки. І чим більше ми відгадуємо і складаємо загадки разом з дитиною, тим краще вона розвивається, тим більший обсяг інформації вона засвоює.

Важливо при відборі загадок до роботи з дітьми необхідно, передусім, визначити доступність їхнього змісту, врахувати досвід дитини, психологічні особливості віку. Також велике значення має точність та повнота характеристики, складність художнього образу обраної загадки [1,с.234].

Помічено, що значно легше сприймають метафору в оповіданні, казці, вірші, ніж у загадці. М. Гавриш пояснює це тим, що у художньому тексті описується реальна ситуація, а загадка – алегорія. Тому засвоєння образного ладу мови, усвідомлення переносного значення слів і словосполучень можливе лише на певному рівні розвитку абстрактного та образного мислення. Виходячи зі сказаного, для молодшого віку потрібно підбирати загадки, засновані на їхньому життєвому досвіді. Лаконізм та яскравість характеристики, точність мови та конкретність образу – основні критерії при відборі загадок для молодших дошкільнят. Починати треба з найпростіших загадок, поступово ускладнюючи їх.

Правильне розуміння та правильне відгадування загадок, забезпечуються умовами:

- попереднє ознайомлення дітей з предметами та явищами, про які йдеться у загадці;
- продумування педагогом способу використання загадок,
- характер та манера їх подання;
- рівень розвитку мовлення дітей;
- облік вікових особливостей та можливостей дошкільнят.

Дітям старшого дошкільного віку, враховуючи достатній життєвий досвід, розвинену спостережливість, здатність до міркування необхідно пропонувати загадки, які потребують глибокого розумового процесу та застосування своїх знань.

Для старших дітей загадка може бути використана як частина заняття і як ціле заняття. Наприклад, загадки, що дають уявлення про багатозначне значення якогось слова, несуть стільки інформації, що її обігравання займе все заняття [1,с.238].

Відгадай, яке слово має кожен кравець?

Це слово замість шуби їжачок носить на спині.

Це слово разом із ялинкою у Новий рік прийде до мене (голка).

Такі загадки неодмінно знаходять своє продовження в образотворчій діяльності дітей.

Розвиток всіх психічних процесів дошкільника є основою при відгадуванні загадки, а попереднє

ознайомлення дітей із предметами та явищами, про які йтиметься, є головною умовою, що забезпечує розуміння та правильне відгадування загадки.

Необхідні також знання, які спеціально підводять дітей до відгадування. При цьому виникає необхідність організувати спостереження дітей за змінами природи, за звичками тварин, за трудом дорослих, за повсякденним життям і т.д. Особливого значення у закріпленні отриманого досвіду набувають дидактичні ігри та ігрові заняття [1,с.109].

Висновки. Аналіз психолого-педагогічної літератури з досліджуваної теми дозволяє зробити висновки:

- розумова діяльність дошкільнят проявляється у творчому дослідницькому пошуку;
- успішними для розвитку розумової діяльності можуть стати загадки, які представляють для дитини своєрідне проблемне завдання;
- показником розумової діяльності є рівень оволодіння дітьми такими розумовими операціями як аналіз, синтез, особливо порівняння, класифікація.

Загадка має велике значення у розвитку та становленні особистості дитини. Чим легше дитина відгадує, тим вищий її інтелект, так як при цьому необхідно розвиток всіх психічних процесів: уяви, мислення, пам'яті, узагальнення, сприйняття (форми, величини), розвиток слуху. Також загадки є діагностичним засобом для вихователів: дозволяє виявити ступінь спостережливості, кмітливості, розумового розвитку, а також рівень творчого мислення дитини.

У формуванні мислення та уяви дітей старшого дошкільного віку велика роль відводиться загадкам. Загадки покликані розвивати мислення дітей, привчати їх аналізувати предмети та явища з різних галузей навколишньої дійсності, зіставляти їх властивості та якості; причому наявність великої кількості загадок про один і той самий предмет дозволяло давати цьому предмету всебічну характеристику.

Постійні заняття з розвитку в дітей дошкільного віку навички доказової мови при поясненні загадок, розвивають вміння оперувати великою різноманітністю цікавих аргументів для кращого обґрунтування відгадки. Уміння доводити – це вміння правильно, логічно мислити, правильно висловлювати свою думку, висловлюючи її у точній словесній формі. Тому, одним із засобів, всебічного розвитку, формування його словесно – логічного мислення, уяви в дітей старшого дошкільного віку вважатимуться загадки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Богуш А. М. Українське народознавство в дошкільному закладі : навчальний посібник. Київ: Вища школа, 1994. 398 с.

2. Гусев В. Е. Эстетика фольклора. Львов, 1967. 257 с.

3. Журавльова Л. Вплив усної народної творчості на формування культури мовлення дітей дошкільного віку. Витоки педагогічної майстерності. 2015. Випуск 16. С. 71–77.

4. Карабаєва І. І. Розвиток уяви та творчого фантазування. Практичний психолог. Дитячий садок. 2013. № 10. С. 29–37.

5. Трифонова О. С. Виховання звукової культури мовлення дітей середнього дошкільного віку : монографія. Одеса : СВД Черкасов М. П., 2008. 207 с.